

Перспективи за съставянето на специализирани двуезични речници на немския и българския език

Стефан Политов

Prospects for compiling specialized bilingual dictionaries of German and Bulgarian: This paper provides a critical overview of the existing specialized bilingual dictionaries of German and Bulgarian. It addresses some prospects for compiling such dictionaries and the requirements they should meet.

Key words: dictionary, the German language, Bulgarian, criticism, prospects, requirements

В научната литература има голям брой публикации, в които се третира различни проблеми на двуезичната лексикография, но научни трудове, отнасящи се до специализираните двуезични речници на немския и българския език, липсват. Ето защо това изследване е посветено на специализираните немско-български и българско-немски речници.

Повечето специализирани двуезични речници на немския и българския език са издадени през период на възход на съвременната лексикографска теория. Съставителите им обаче не винаги са вземали под внимание тази теория, поради което в речниците са допуснати редица недостатъци:

- речниковите единици (РЕ), техните еквиваленти, примерите за употреба на РЕ, обясненията и дефинициите, както и съкращенията, с които се дава прагматична и граматична информация за РЕ, са написани с един и същ шрифт, а не с различен шрифт, например с черен, получерен, основен и курсив, което намалява прегледността на речниците;

- срещат се правописни и фактически грешки;

- РЕ са само термини, въпреки че специализираните езици не се състоят само от термини, а и от нетермини. Невключването на нетермини в специализираните двуезични речници намалява ефективността им, затруднява потребителите, принуждава ги да търсят езикова информация и в други речници, при което изразходват повече време и сили при работа с чуждоезикови текстове;

- немските РЕ и немските съответствия на българските РЕ са написани без ударение;

- не е посочено произношението на чуждите думи в немския език и на немските думи, при които има особености в произношението;

- граматичната информация в речниковите статии не е достатъчна;

- липсват обяснения за изясняване на значението на РЕ;

- не са дадени примери за употребата на РЕ в словосъчетания и изречения;

- в речниците, написани с учебна цел, не е включен лексикалният минимум с най-голяма ефективност при ползване на специализирания немски език.

Не всички изброени недостатъци на специализираните двуезични речници на немския и българския език се съдържат във всеки речник, но във всеки речник се намира част от тях. Повечето недостатъци, отнасящи се до представянето на РЕ и до информацията, съобщавана за РЕ в речниците, се срещат при голям брой РЕ.

При преработване на съществуващите специализирани двуезични речници на немския и българския език тези недостатъци трябва да се отстранят, а при съставяне на нови специализирани двуезични речници на немския и българския език те не бива да се допускат.

Трябва да се подчертае още, че специализираните двуезични речници на немския и българския език не отговарят напълно на нуждите на днешните им потребители. През последното десетилетие в България съществено се измени ситуацията, при която се изучават специализирани чужди езици, измениха се и

потребностите от тях. В българските университети обучението по редица специалности се провежда на чужди езици, включително и на немски език. Така например в Химико-технологичния и металургичен университет в София на немски език се изучава специалността химично инженерство, в Университета по архитектура, строителство и геодезия в София се провежда интегрирано обучение на немски език с Техническия университет във Виена по специалностите хидростроителство и транспортно строителство, при което се придобива образователно-квалификационна степен магистър и австрийска диплома за висше образование, в Техническия университет в София на немски език се изучават специалностите общо машиностроене и компютърни системи и технологии. Стотици български студенти следват в други страни, сред които са и Германия, Австрия и Швейцария. В търговията, промишлеността, строителството, банковото дело и в други отрасли на стопанството на България навлязоха чужди фирми, включително и германски, австрийски и швейцарски. Увеличиха се връзките между българските и чуждите специалисти. При създалата се нова ситуация не е достатъчно, изучаващите и ползващите чуждия език да могат да четат и превеждат чуждата специализирана литература. Необходимо е те да могат още да разбират устната специализирана чужда реч и да създават текстове на чуждия език устно и писмено.

В съответствие с новосъздадената ситуация, с контингента от потребители (специалисти, студенти, преводачи и други, интересувани се от специализирания чужд език), както и с нуждите на потребителите от специализирания чужд език като средство за получаване и предаване на информация, специализираните двуезични речници на немския и българския език трябва:

- да са предназначени за българи, тъй като много малко потребители, чийто майчин език е немският, проявяват интерес към специализирания български език. Това не означава, че специализираните двуезични речници на немския и българския език няма да е възможно да се използват и от потребители, чийто майчин език е немският. Само ще се ограничи кръгът на германските потребители, за които ще са подходящи специализираните речници. Специализираните речници може да бъдат в помощ на онези германски потребители, които имат достатъчно знания по български език, позволяващи им ползването на тези речници;

- да може да се използват както от специалисти, така и от неспециалисти в съответната професионална област;

- да са подходящи не само за напреднали, но и за начинаещи потребители на немския език;

- да бъдат немско-български и българско-немски.

Немско-българските специализирани речници трябва да помагат на българските потребители:

- а) да четат и разбират писмените специализирани немски текстове;

- б) да възприемат и разбират устната специализирана немска реч;

- в) да превеждат на български език писмената и устната специализирана немска реч.

Немско-българските специализирани речници трябва да са съставени така, че да може да се използват от преподавателите по немски език при определяне на чуждоезиковия материал за обучението на студентите по съответния специализиран немски език и при написването на учебници за това обучение, а от изучаващите специализирания немски език – при усвояването му с цел осъществяване на изброените в точки „а“, „б“ и „в“ езикови дейности.

Българско-немските специализирани речници трябва да помагат на българските потребители:

а) да превеждат на немски език специализирани български писмени и устни текстове;

б) да създават писмени и устни специализирани текстове на немски език, без да имат образец на текст на български език.

Българско-немските специализирани речници също така трябва да са подходящо помощно средство за преподавателите по немски език при обучението на студентите по специализиран немски език, а за изучаващите специализирания немски език – при неговото усвояване с цел извършване на изброените в точки „а” и „б” езикови дейности.

Специализираните немско-български и българско-немски речници трябва да съдържат, доколкото е възможно, всички термини и нетермини, използвани в дадена ограничена от специалността комуникативна област.

Не бива да се издават речници, в които е включена лексика от десетки специалности, и с които авторите са си поставили за цел да задоволят потребностите на специалистите по всяка една от тези специалности.

Да вземем например Немско-българския политехнически речник (1994). Той съдържа 94 000 РЕ от 93 различни области, т.е. на всяка област се падат по около 1000 РЕ. Този брой на РЕ е съвсем недостатъчен, тъй като броят на лексемите във всеки един от специализираните езици е многократно по-голям.

Ако приемем, че средният брой на отделните лексеми в един специализиран език е приблизително 7000 (броят на отделните лексеми е изчислен според данните в Таблица 1, съставена въз основа на изследванията на Алексеев [1], Нелюбин [2] и Пиотровски [3, 4]), излиза, че този политехнически речник трябва да съдържа 651 000 РЕ (7000 X 93), за да задоволи потребностите на специалистите във всяка от тези 93 области. В случая ще се получи извънредно голям речник, много скъп и неудобен за ползване. Ето защо всеки един специализиран двуезичен речник на немския и българския език, трябва да обхваща онези лексеми (термини и нетермини), които се употребяват в една ограничена от специалността комуникативна област. Такъв речник ще бъде удобен за употреба и специалистите ще могат лесно и бързо да намират в него необходимата им информация.

Таблица 1: Брой на лексемите в различни специализирани езици

език	специализиран език	обем на извадките в словоупотреби	брой на лексемите
немски	хирургия	50 000	10 260
	селскостопанско машиностроене	50 000	8610
	автоматизация	50 000	7440
	телевизия	50 000	4447
английски	електроника	50 000	5399
	физикохимия	50 000	5177
испански	радиотехника	50 000	6660

РЕ в специализираните немско-български речници, които имат максимална ефективност при ползване на специализирания немски език и принадлежат към лексикалния учебен минимум, трябва да се отличават от останалите РЕ. За тази цел РЕ от минимума може да се подчертаят или да се напишат с друг цвят, например син. Максимална ефективност имат онези лексикални единици, които се употребяват най-често при осъществяване на езиковите дейности. Ето защо

определянето на лексикалните единици, които ще бъдат означени в речника като РЕ с най-голяма ефективност, трябва да се осъществи с помощта на статистически методи, а не въз основа на интуицията на авторите на речниците.

Изследването на специализираните двуезични речници на немския и българския език показва, че такива речници са издадени само за една част от съществуващите в България специалности. Липсват специализирани двуезични речници на немския и българския език по авиационна техника и технология, агрономство, актьорство, антропология, археология, архитектура, астрономия, биотехнологии, ветеринарна медицина, геодезия, горско стопанство, екология, електроника, етнология, живопис, журналистика, здравни грижи, изкуствознание, инженерен дизайн, инженерна логистика, информатика, информационни технологии, история, кино, компютърни технологии, комуникационна техника и технологии, корабоводене, културология, маркетинг, математика, медицина, музика, педагогика, психология, радиолокационна техника и технологии, растителна защита, реклама, скулптура, социология, спорт, стоматология, театър, телекомуникации, теология, технология на храните, фармация, физика, философия, фотография, хотелиерство и ресторантьорство и много други, които се изучават в нашите университети (вж. за останалите специалности справочниците за кандидат-студенти в българските университети). Следователно предстои съставянето и издаването на още десетки специализирани двуезични речници на немския и българския език. При тяхното съставяне е необходимо да бъдат взети предвид изложените в това изследване изисквания, които трябва да намерят отражение както в макроструктурата и микроструктурата на речниците, така и в допълненията към тях.

ЛИТЕРАТУРА

[1] Алексеев, П. М. Частотный словарь английского подъязыка электроники. Автореф. кандидат. дис. Ленинград 1965.

[2] Нелюбин, Л. Л. Перевод и прикладная лингвистика. Москва: Высшая школа 1983, с. 103.

[3] Пиотровский, Р. Г. Статистика речи и автоматический анализ текста. Ленинград: Наука 1973, с. 67.

[4] Пиотровский, Р. Г. Инженерная лингвистика и оптимизация преподавания иностранных языков. Сб. статей. Ленинград: ЛГПУ 1976, 50 – 56.

За контакти:

Проф. д-р Стефан Политов, Катедра “Чужди езици и педагогика”, Лесотехнически университет, ул. „Св. Климент Охридски“ № 10, София 1756, тел. 91 – 907/ 261, e-mail: politov@abv.bg

Докладът е рецензиран.